

Joanna Utkin

ŚWIĘCICCY Z NOWEJ WSI NA ZIEMI DOBRZYŃSKIEJ I ICH LOSY W XIX WIEKU

Abstrakt

Jan Stanisław Świącicki, szlachcic z Kujaw, nabył w latach 40. XIX wieku w Ziemi Chrostkowskiej Nową Wieś. Majątek z przewagą lasów był przekształcony w rumunki, a później w folwark. Z trzecią żoną Eleonorą Nelską Świącicki dochował się siedmiu synów i jednej córki. Artykuł przedstawia biogramy tych ośmiorga dzieci. Ujawnione są ślady życia trzech synów uważanych za zmarłych jako noworodki. Najwięcej miejsca poświęcone jest dziewiętnastowiecznym losom dwojga najmłodszych dzieci Jana Stanisława i Eleonory, pomijanych w piśmiennictwie biograficznym. Córkę do udanego małżeństwa doprowadziło jej zainteresowanie literaturą. Najmłodszy syn, księgowy, podbudował karierę zawodową przez małżeństwo z zamożną panną.

Słowa kluczowe: Świącicy, Nowa Wieś, rumunki, biogramy, XIX wiek

Jan Stanisław Świącicki – nestor rodu Świącickich z Nowej Wsi

Założycielem folwarku w Nowej Wsi w parafii Chrostkowo w powiecie lipnowskim/rypińskim (zależnie od podziału administracyjnego kraju) był Jan Stanisław Świącicki herbu Jastrzębiec. Żył 93 lata, zmarł 8 grudnia 1891 r. w Nowej Wsi i został pochowany na cmentarzu w Chrostkowie¹. W ciągu długiego życia był trzykrotnie żonaty i zarządzał trzema majątkami ziemskimi. Gdy zmarła pierwsza żona, Wiktoria z Trzcińskich, był posesorem czyli dzierżawcą majątku Kuczyna w parafii Brześć Kujawski. W czasie drugiego małżeństwa z Paulą z Suskich był właścicielem majątku Słone w parafii Wieniec Kujawski². Gdy powtórnie owdowiał, ożenił się z Eleonorą Nelską, córką Jana i Apolonii Nelskich, panną zamieszkałą w Brześciu przy owdowiałym ojcu³. Po pięciu latach życia w Słone

¹ Archiwum Rodzinne Anny Świącickiej (dalej: ARAŚ), zdjęcie grobu Jana Stanisława Świącickiego na cmentarzu w Chrostkowie; A. H. T. Świącicki, *Historia herbu rodowego Jastrzębiec, czyli saga rodu Świącickich IX-XXI w.*, wydanie internetowe 2010, <https://repozytorium.amu.edu.pl/handle/10593/456>, s. 90, [dostęp: 17.02.2023].

² ARAŚ, kserokopie dziewiętnastowiecznych odpisów aktów stanu cywilnego: aktu zgonu Wiktorii Świącickiej 19/1832/par. rzym. kat. Nieszawa (małżonek zmarłej: Stanisław Świącicki), akt uznania Pauli Suskiej z 12.08.1832/par. rzym. kat. Wieniec i aktu zgonu Pauli Świącickiej 25/1835/par. rzym. kat. Wieniec.

³ Archiwum Państwowe w Toruniu Oddział we Włocławku (dalej: APTOW), akt małżeństwa

rodzina Jana Stanisława i Eleonory Święcickich przeniosta się do Nowej Wsi w parafii Chrostkowo.

W Słone przyszło na świat czworo dzieci Jana Stanisława i Eleonory Święcickich. Pierwszym dzieckiem była Kamila, która zmarła jako niemowlę. Następnie rodziła się tam synowie: Henryk, Władysław i Marceł. Kolejne dzieci rodziły się w Nowej Wsi. Według spisu pt. *Szlachta wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836–1861* byli to synowie: Antoni, Adolf i Jan. Spis nie objął dwojga najmłodszych dzieci Jana Stanisława i Eleonory Święcickich: Zofii Balbiny i Ludwika⁴.

Dzieło *Historia herbu rodowego Jastrzębiec, czyli saga rodu Święcickich IX–XXI w.*, opracowane przez potomków Henryka, zawiera wyczerpujące biografie Henryka Święcickiego, a także jego męskich potomków, uzupełnione odpisami dokumentów oraz zdjęciami. Wbrew podanym tam informacjom Władysław, Marceł i Antoni nie poumierali w dniu swoich narodzin. Zofia Balbina oraz Ludwik założyli rodziny, a te przechowały podstawową wiedzę o życiu przodków, jak też dokumentację fotograficzną z XIX w., co nie zostało wykorzystane w *Historii herbu...* Wstępnym celem prezentowanego artykułu jest zaznaczenie rozwoju majątku Nowa Wieś, głównym zaś celem jest wypełnienie luki dotyczącej nieznanych dziewiętnastowiecznych losów Władysława, Marcelego, Antoniego, Zofii Balbiny i Ludwika Święcickich. Dokonania Henryka, Adolfa i Jana są opisane w piśmiennictwie biograficznym, więc ich postacie będą potraktowane skrótowo.

Lata i miejsca narodzin synów podane przez E. Sęczys świadczą o przeprowadzce rodziny Święcickich z majątku Słone do majątku Nowa Wieś jesienią 1842 r., zapewne po zbiorach, a przed rozmięknieniem dróg. Przeprowadzkę pewnie ułatwił, a może nawet doradzał dziadek Nelski, obrońca przy Sądzie Pokoju w Brześciu Kujawskim. Eleonora miała wtedy trzech synków i podopieczną trzynastoletnią pasierbicę, Anielę Święcicką⁵.

Nowa Wieś leżąca w parafii Chrostkowo w województwie płockim występuje w 1827 r. w *Tabeli miast, wsi i osad Królestwa Polskiego* jako własność prywatna⁶. W *Skorowidzu Królestwa Polskiego* z 1877 r. Nowa Wieś w parafii Chrostkowo jest opisana jako wieś i rumunki, podczas gdy Kuczyna w parafii Brześć Kujawski jest wsią i folwarkiem, zaś Słone w parafii Wieniec – osadą⁷.

2/1837/par. rzym. kat. Brześć Kujawski (imię nowo zaślubionej: Leonora).

⁴ APTOW, akt urodzenia 6/1838/par. rzym. kat. Wieniec ; A. H. T. Święcicki, op. cit., s. 90; E. Sęczys, *Szlachta wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836–1861*, Warszawa 2000, s. 705.

⁵ A. H. T. Święcicki, op. cit., s. 90.

⁶ *Tabela miast, wsi i osad Królestwa Polskiego*, t. 2, Warszawa 1827, s. 45.

⁷ *Skorowidz Królestwa Polskiego. Spis alfabetyczny miast, wsi, folwarków, kolonii i wszystkich*

Rumunkami nazywano opróżnione poręby⁸. Rumunki w nazwach miejscowości Królestwa Polskiego były spotykane głównie w zachodnich powiatach Mazowsza⁹. Pojawiły się one w drugiej połowie XIX w., natomiast w *Tabeli miast...* z 1827 r. powszechnie nie występowały. Z danych z 1877 r. zgromadzonych na stronie szpejankowski.eu wynika, że 15% miejscowości powiatu lipnowskiego miało w nazwie słowo rumunki¹⁰. Świadczy to o przeprowadzeniu wycinki lasów na wielką skalę. Pierwotne duże zapotrzebowanie na drewno mogło wynikać tylko z planowanego przedsięwzięcia budowy odcinka linii kolejowej Warszawa – Berlin. Wycinka drzew na budowę torów kolejowych wraz z infrastrukturą, przypadła na drugą połowę lat 50. XIX w. Wtórne duże zapotrzebowanie na drewno wiązało się z inwestycjami ulokowanymi wokół istniejących już stacji kolejowych.

Obszerna charakterystyka majątku Nowa Wieś zamieszczona jest w materiałach do monografii o ziemi chrostkowskiej. Dotyczy ona stanu dóbr, których dziedzicem był Mieczysław Święcicki, syn Henryka i wnuk Jana Stanisława. W pierwszych dekadach XX w. Nowa Wieś była zasobnym 186-hektarowym majątkiem. Dwór zbudowany z surowej cegły, kryty słomą, usytuowany był w centralnej części wsi. Do zabudowań dworskich zaliczały się: olbrzymia stodoła z cegły, dwie obory, stajnia, kuźnia, wozownia, spichlerz i wolarnia. Ordynariusze mieszkali w czterech czworakach. Część majątku stanowiły lasy. Sadzono duże ilości ziemniaków, które odstawiano do dwóch gorzelni. Siano jęczmień, pszenicę, owies, a także uprawiano buraki pastewne oraz cukrowe. Na ugorach rosła koniczyzna i lucerna. Majątek Święcickich był wtedy folwarkiem¹¹.

Gdy w 1842 r. Jan Stanisław Święcicki zdecydował się przenieść ze Słonego do Nowej Wsi, linia kolejowa Warszawa – Skierniewice – Łowicz, ukończona w roku 1845 była już przewidziana do realizacji. Wiadomo było, że powstaną następne odcinki sieci kolejowej, gdyż takie było życzenie namiestnika Iwana Paskiewicza. Nabycie odpowiednio zlokalizowanych terenów leśnych, wydawało się korzystne¹². Przekształcenie poręb w ziemię uprawne przyniosłoby po latach

nomenklatur, Warszawa 1877.

⁸ Nazwa pochodzi od niem. Raumländ, używanego przez niemieckich kolonistów.

⁹ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. X, Warszawa 1889, s. 12.

¹⁰ Portal rodziny Szpejankowskich i Szpejenkowskich, [dostęp: 24.02.2023].

¹¹ R. Rudziński, A. Sikorowski, *Ziemia Chrostkowska. Materiały do monografii*, Chrostkowo 2006, s. 134-135; A.H.T. Święcicki, op. cit., s. 96. Ordynariusze – oficjaliści dworscy i stali robotnicy rolni, którzy część wynagrodzenia za pracę pobierali w naturze.

¹² R. Rudziński, A. Sikorowski, op. cit., s. 135. Transakcja mogła nie być jednorazowa, gdyż mimo wglądu do księgi majątku Nowa Wieś (APTOW, zbiór hipotecznych majątków powiatu lipnowskiego z lat 1821–1967, księga sygn. 238), autorzy napisali jedynie, że już w drugiej połowie XIX wieku należał on do rodziny Święcickich.

Jan Stanisław Świącicki i Eleonora z Nelskich Świącicka. Fot. Sadowski i Trzebiecki w Warszawie.
Źródło: ARMK

dotatkowe zyski, a początkowo zwalniało od podatków. Realizacja planu budowy linii kolejowej opóźniła się. Budowa Kolei Warszawsko-Bydgoskiej była przedsięwzięciem Towarzystwa Akcyjnego Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej. Po ostatecznym ustaleniu przebiegu trasy przez Łowicz – Kutno – Włocławek – Aleksandrów Kujawski – granica pruska – Bydgoszcz i zawarciu porozumienia z rządem pruskim, umowę na budowę podpisano w grudniu 1856 r., a linię kolejową oddano do użytku w grudniu 1862 r. Powstanie stacji kolejowych zapewniło dalszy popyt na drewno.

Transformację majątku leśnego na rolny, rozpoczętą przez Jana Stanisława, kontynuował od 1865 r. jego syn Henryk¹³. Zapewne pierwsze zabudowania dworskie Nowej Wsi były drewniane, zaś dwór z cegły i ceglana stodoła zostały wzniesione później. Areal gruntów dworskich był początkowo większy niż za czasów wnuka, Mieczysława, gdyż po reformie uwłaszczeniowej z 1864 r. z prywatnych majątków ziemskich wydzielano działki uprawiane przez poszczególnych gospodarzy¹⁴.

¹³ J. Utkin, *Losy płocczan Adolfa i Jana Świącickich w latach 1863–1881*, „Notatki Płockie” 2021, nr 2, s. 25.

¹⁴ K. Studnicka-Mariańczyk, *Polityka władz rosyjskich wobec rolnictwa w Królestwie Polskim w latach 1815–1914*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Zeszyty Historyczne” 2014, t. XIII, s.135.

Atelier Sadowskiego i Trzebieckiego w Warszawie mieściło się przy ul. Rymarskiej 471E, na ówczesnej ścianie wschodniej Placu Bankowego. Zdjęcia Jana Stanisława i Eleonory Święcickich pochodzą prawdopodobnie z 1865 r. Święcicy zamieszkali wtedy w Warszawie przy ul. Nowolipie 2475¹⁵, niedaleko Placu Bankowego oraz miejsca zamieszkania rodziny Eleonory. Wiadomo mianowicie, że Jan Nelski, zmarły w Brześciu 1 marca 1846 r., pozostawił jedyne trzy córki: Eleonorę zamężną Święcicką z Nowej Wsi w Płockiem, Balbinę zamężną Wołowską i Annę z męża Grodecką w Warszawie zamieszkałe¹⁶, zaś w *Skorowidzu mieszkańców miasta Warszawy z przedmieściami na rok 1854* występują Grodecki Józef, asesor kolegialny oraz Balbina Wołowska utrzymująca się z funduszy własnych, jako najemcy mieszkań w kamienicy Wolfa Blumberga przy ul. Dzikiej 2322 (obecnie ul. Dzielna)¹⁷.

Na koniec trzeba wspomnieć o zabarwieniu politycznym w dobie powstania styczniowego, jakie wyróżniało środowisko związane z małżonkami Święcickimi z Nowej Wsi. Eleonora Nelska, córka Apolonii Zgliczyńskiej¹⁸, była prawdopodobnie spokrewniona z Magdaleną Zgliczyńską, pierwszą żoną Stanisława Abczyńskiego dzierżawcy majątku Trąbin położonego niedaleko Nowej Wsi. Stanisław Abczyński, uważany za głównego inicjatora agitacji obozu białych w powiecie rypińskim¹⁹, na pewno miał wpływ na poglądy polityczne zaprzyjaźnionego z nim Jana Stanisława Święcickiego²⁰.

Henryk Święcicki

Henryk Święcicki urodził się w Słonem w parafii Wieniec 31 stycznia 1839 r.²¹ Studiował w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa na kursie wyższym trzyletnim, przeznaczonym dla absolwentów gimnazjum²². Ożenił się z Anielą Julią Tłuchowską (1844–1902), córką Tadeusza, dziedzica Lelic w powiecie płockim. Dziewięcioro ich dzieci dożyło wieku dorosłego, przy czym najstarsze córki urodzone w latach 1863 i 1864, przyszły na świat w Lelicach, a kolejne dzieci już w Nowej Wsi²³. Od 1865 r. Henryk Święcicki był dziedzicem Nowej Wsi

¹⁵ J. Utkin, op. cit., s. 25.

¹⁶ APTOW, akt zgonu 17/1846/par. rzym. kat. Brześć Kujawski, (zgon zgłosił Franciszek Zgliczyński).

¹⁷ *Skorowidz mieszkańców miasta Warszawy z przedmieściami na rok 1854 ułożony pod kierunkiem Zarządu Policji*, Warszawa 1854, s. 20, 96, 372.

¹⁸ Por. APTOW, akt urodzenia 71/1811/par. rzym. kat. Brześć Kujawski.

¹⁹ M. Krajewski, *Nowy Słownik Biograficzny Ziemi Dobrzyńskiej*, Rypin 2014, t. I, s. 35.

²⁰ Por. J. Utkin, op. cit., s. 26.

²¹ APTOW, akt urodzenia 15/1839/par. rzym. kat. Wieniec [imię ojca: Stanisław]; E. Sęczys, op. cit., s. 705.

²² A. H. T. Święcicki, op. cit., s. 94.

²³ <https://kielakowie.com/index.php> – Henryk Święcicki [dostęp: 23.02.2023]; A. H. T. Święcicki,

i kontynuował zapoczątkowane przez ojca przekształcanie dóbr. Po śmierci matki w Warszawie w 1873 r. ojciec wrócił do Nowej Wsi²⁴. Henryk przekazał Nową Wieś synowi Mieczysławowi parę lat po śmierci żony Anieli z Tłuchowskich²⁵. Powtórnie ożenił się ze swoją gospodynią, córką przyrodniej siostry. Zmarł w Nowej Wsi 31 sierpnia 1932 r. i został pochowany na cmentarzu w Chrostkowie²⁶.

Władysław Świącicki

Władysław Świącicki rodził się w Słonem w parafii Wieniec 27 czerwca 1840 r.²⁷ Paczka zdjęć odnaleziona w rodzinnym archiwum Anny Świącickiej pozwala umiejscowić losy Władysława w historii rodziny Świącickich.

W 1891 r. Jan Stanisław Świącicki, mieszkający w Nowej Wsi przy rodzinie najstarszego syna, zaczął tracić siły. Latem tamtego roku, do Nowej Wsi przyjechał Ludwik Świącicki z rodziną, powiadomiony o słabnięciu ojca. Relację o odwiedzinach pochodziły od córki Henryka, Jadwigi, która opiekowała się wówczas dwuipółletnim synem Ludwika, Witoldem, dziadkiem autorki. Henryk wzywał do ojca także innych żyjących braci. Władysław mógł przyjechać na krótko, aby pożegnać się z ojcem i zostawić mu swoje zdjęcie wykonane w Płocku w zakładzie fotograficznym F. Pawłowskiego przy ul. Grodzkiej 1. Około pięćdziesięcioletni mężczyzna, pozujący do fotografii w mundurze odznaczonego urzędnika administracji carskiej, to prawdopodobnie Władysław Świącicki. Zdjęcie ma zaokrąglone brzegi, jakby było często trzymane w ręku.

Odnalezionemu niedawno portretowi towarzyszyły fotografie z Petersburga, przedstawiające dwóch mężczyzn i kobietę, przy czym na rewersie jednej z nich znajdowała się pisana cyrylicą dedykacja „Władowi Swiencickomu”. Dostęp do zdjęć Jana Stanisława i Eleonory Świącickich pozwolił uwiarygodnić przypuszczenie, że mężczyzna w urzędniczym mundurze to ich syn. Niezależnie od zdjęć, w archiwum rodzinnym Anny Świącickiej znajduje się fiszka, wypełniona przez Wandę Świącicką, według której Władysław Świącicki zastrzelił się. Daty śmierci nie ma²⁸. Wydaje się, że dożył przynajmniej 1907 r. Mianowicie, bratanek Witold Świącicki, który w 1905 r. był zesłany na Krym, maturę zdał

op. cit., s. 94, 96.

²⁴ J. Utkin, op. cit., s. 27.

²⁵ A.H.T. Świącicki, op. cit., s. 107.

²⁶ Ibidem, s. 94.

²⁷ APTOW, akt urodzenia 45/1840/par. rzym. kat. Wieniec [imię ojca: Stanisław]; E. Sęczys, op. cit., s. 705.

²⁸ ARAŚ: zdjęcie z Płocka i zdjęcia z Petersburga znajdowały się w jednej paczce; Wanda Świącicka (1922–1995) współpracowała z A.H.T. Świącickim przy opracowaniu *Historii herbu rodowego Jastrzębiec...* wykorzystując własny katalog osób z rodu.

w Kiszyniowie w 1907 r.²⁹ Ktoś musiał zaangażować się w zmianę miejsca pobytu Witolda z Krymu na Besarabię. Jedynie członek rodziny z odpowiednimi koneksjami mógł podjąć działania w tej sprawie.

Marceli Świącicki

Marceli Świącicki urodził się w Słonem w parafii Wieniec 15 stycznia 1842 r.³⁰ Kolejna fiszka zostawiona przez Wandę Świącicką zawiera informację, że Marceli Świącicki zginął w pojedynku. Okoliczności pojedynku nie są znane³¹. Brak dokładniejszych informacji sugeruje, że pojedynek miał miejsce za granicą. Prawdopodobnie Marceli był oficerem, gdyż właśnie w środowisku oficerskim częstym sposobem rozstrzygania honorowych sporów był pojedynek.

Można przypuszczać, że Władysław i Marceli zostali oddani do wojskowego gimnazjum, gdzie nauka, pobyt i umundurowanie były bezpłatne. Ich nauka nie obciążałaby budżetu rodzinnego, a chłopcy wchodzili w wiek gimnazjalny w latach, w których majątek Nowa Wieś nie przynosił większych dochodów. Po ukończeniu takiej szkoły, młodzi szlachcice, a Jan Stanisław Świącicki potwierdził swoje szlachectwo w 1838 r.³², uzyskiwali odpowiedni stopień wojskowy w rosyjskiej armii. Na ogół w szkołach kadetów uczyli się synowie szlachty. W 1873 r. w Cesarstwie Rosyjskim działało 12 gimnazjów wojskowych, a liczba uczniów wynosiła prawie 4 300. Wielu uczniów było wyznania rzymsko-katolickiego. Wyznanie poddanych cara zastępowało narodowość. Po reformie szkolnictwa wojskowego w 1882 r. gimnazja wojskowe zastąpiono korpusami kadetów, choć w literaturze przedmiotu ta nazwa jest używana również w odniesieniu do wcześniejszych lat. Absolwent wojskowego gimnazjum mógł przejść do służby

Władysław Świącicki. Fot. F. Pawłowski w Płocku.
Źródło: ARAS

²⁹ Archiwum Sądu Najwyższego (dalej: ASN),teczka osobowa sygn. 320, życiorys: wykształcenie średnie.

³⁰ APTOW, akt urodzenia 8/1842/par. rzym. kat. Wieniec [imię ojca: Stanisław]; E. Sęczys, op. cit., s. 705.

³¹ ARAS, fiszki z katalogu Wandy Świącickiej.

³² E. Sęczys, op. cit., s. 705.

wojskowej lub cywilnej, albo ubiegać się o przyjęcie do wyższej szkoły wojskowej³³. Władysław Świącicki wybrał ścieżkę służby cywilnej.

Posyłanie synów dwójkami do korpusów kadetów było ze względów ekonomicznych dość popularne w wielodzietnych rodzinach szlacheckich. O przypadku oddania do szkoły wojskowej braci Oktawiana i Jana Jeleńskich pisze W. Caban w artykule *Oktawian Jeleński – Polak w carskim mundurze...*³⁴ W młodszym pokoleniu Henryk Świącicki z Nowej Wsi też musiał wybrać taką drogę kariery dla swoich dwóch starszych synów. Wiadomo mianowicie, że Tadeusz ożenił się będąc kornetem Kłaśnickiego Pułku Dragonów, a Stanisław zmarł jako podpułkownik w Dywizji Syberyjskiej utworzonej przez polskich oficerów³⁵.

Antoni Świącicki

Antoni Świącicki urodził się w Nowej Wsi w parafii Chrostkowo 9 maja 1843 r.³⁶ Zmarł w Płocku 13 listopada 1857 r. Był wtedy 14-letnim uczniem klasy piątej filologicznej Gimnazjum Gubernialnego w Płocku. Akt zgonu sporządzono trzy dni po śmierci chłopca, na podstawie zgłoszenia ojca oraz Karola Suskiego, powiatowego rachmistrza w Płocku³⁷.

W Królestwie Polskim od 1840 r. gimnazjum było szkołą siedmioklasową. Nauka była płatna: należało opłacić chesne, umundurowanie ucznia i ewentualnie stancję. Do gimnazjum przyjmowano chłopców, którzy posiadali wiedzę na poziomie elementarnym, zdobytą w szkole początkowej lub w nauczaniu domowym. Decydował o tym egzamin wstępny. W klasie filologicznej dominującymi przedmiotami były łacina i greka, nauczane od trzeciego roku nauki. Ważnym przedmiotem był język rosyjski, prócz niego nauczano języka niemieckiego i francuskiego³⁸. Antoni zdał zatem do gimnazjum we wczesnym wieku 10 lat. Musiał być pilnym uczniem, uzdolnionym lingwistycznie, skoro jako 14-latek był w piątej klasie filologicznej.

³³ S. Wołkow, *Russkij officerskij korpus*, Moskwa 2003, s.148-153.

³⁴ W. Caban, *Oktawian Jeleński – Polak w carskim mundurze. O Rosjanach i relacjach polsko-rosyjskich w XIX wieku*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” 2019, nr LIV (1), s. 118.

³⁵ A. H. T. Świącicki, op. cit., s. 104, 108.

³⁶ APTOW, akt urodzenia 26/1843/par. rzym. kat. Chrostkowo (imię ojca: Jan); E. Sęczys, op. cit., s. 705.

³⁷ Archiwum Państwowe w Płocku, akt zgonu 272/1857/par. rzym. kat. św. Bartłomieja/Płock.

³⁸ B. Konarska-Pabiniak, *Szkolnictwo płockie w okresie niewoli narodowej (1793–1918)*, [w:] *Dzieje Płocka*, t. 2, *Dzieje miasta w latach 1793–1945*, red. M. Krajewski, Płock 2006, s. 210, s. 241; A. Szmol-Misierewicz, *Życie codzienne uczniów Gimnazjum Gubernialnego w Płocku w II połowie XIX w.*, „Notatki Płockie” 2022, nr 2, s. 19-20.

Adolf Świącicki

Urodził się w Nowej Wsi w parafii Chrostkowo 14 lub 18 marca 1845 r.³⁹ Powstaniec 1863 r., potem rosyjski żołnierz w służbie karnej. Do powstania poszedł będąc uczniem siódmej klasy Gimnazjum Gubernialnego w Płocku⁴⁰. W 1874 r. założył wspólnie z Antonim Wieczorkiem fabrykę metalurgiczną pod Białymstokiem (w granicach obecnego Białegostoku). Był tam tytułowany inżynierem, więc musiał mieć wykształcenie techniczne, choć dotąd nie wiadomo gdzie je zdobył. Chory na płuca, zdążył wrócić w rodzinne strony po odsprzedaniu wspólnikowi swojego udziału w przedsiębiorstwie⁴¹.

Zmarł w Nowej Wsi 29 maja 1879 r.⁴² Został pochowany na górnym cmentarzu w Oborach w pobliżu Nowej Wsi. Jakiś czas temu połamany żeliwny krzyż na grobie Adolfa Świącickiego został zastąpiony nowym żelaznym krzyżem z nową tabliczką⁴³. Można przypuszczać, że oryginalny krzyż był ufundowany i sygnowany przez wspólnika Adolfa, gdyż firma Antoniego Wieczorka produkowała w latach 80. XIX w. m.in. pomniki i krzyże nagrobne⁴⁴.

Jan Świącicki

Jan Świącicki urodził się w Nowej Wsi w parafii Chrostkowo 14 lutego 1848 r.⁴⁵ Jako pierwszy syn urodzony po śmierci Jana Nelskiego nosił jego imię. Znany płocczanin, redaktor naczelny i wydawca „Gazety Rolniczej”, adwokat, płocki działacz społeczny, a w czasach polskiego sądownictwa prezes Sądu Okręgowego w Płocku⁴⁶. Mężowie obu ciotek Jana Świącickiego byli warszawskimi prawnikami. Mąż Balbiny Nelskiej Hieronim Wołowski, zmarły w roku narodzin Jana, był adwokatem przy Sądzie Apelacyjnym w Warszawie. Mąż Anny Nelskiej, Józef Grodecki, był w 1869 r. sędzią Sądu Kryminalnego w Warszawie⁴⁷.

³⁹ E. Sęczys, op. cit., s. 705; podaje dzień 14 marca; M. Krajewski, op. cit., t. II, s. 411; podaje dzień 18 marca.

⁴⁰ A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznanie. Słownik biograficzny*, Płock 2002, s. 597; M. Krajewski, op. cit., t. II, s. 411; *Jan Świącicki i jego praca społeczna w Płocku w latach 1881–1923*, Biblioteka im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego, maszynopis, sygn. 748, s. 1-2.

⁴¹ J. Utkin, op. cit., s. 24-25.

⁴² APTOW, akt zgonu 14/1879/par. rzym. kat. Chrostkowo.

⁴³ ARAŚ, zdjęcie nowego krzyża z nową tabliczką poświęconą Adolfowi Świącickiemu na jego grobie, na górze cmentarnej w Oborach.

⁴⁴ W. Wróbel, *Wieczorek Antoni*, [w:] *Cmentarz Farny w Białymstoku*, red. A. Szot i in., Białystok 2017, s. 360.

⁴⁵ Archiwum Diecezjalne w Płocku, akt urodzenia 13/1848/par. rzym. kat. Chrostkowo (imię ojca: Jan); *Jan Świącicki...*, op. cit., s. 1; E. Sęczys, op. cit., s. 705.

⁴⁶ A.J. Papierowski, J. Stefański, op. cit., s. 597.

⁴⁷ J.E. Utkin, *Potomkowie kupca Wołowskiego – prawnicy, powstańcy w XIX stuleciu*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2019, t. XVIII, z. 2, s. 80-82.

Kariery wujów musiały mieć wpływ na wybór studiów prawniczych dla młodszych synów Jana Stanisława Świąteczkiego, a w konsekwencji na przeprowadzkę rodziny Świąteczkich do Warszawy w 1865 r.⁴⁸

Nie ma pewności co do okresu studiów Jana. Mianowicie, przed wybuchem powstania w styczniu 1863 r. Jan, uczeń płockiego gimnazjum, zamierzał zostać powstańcem. Ojciec zaś, aby to uniemożliwić, zabrał go z Płocka do domu na wieś. Nie wiadomo, czy areszt domowy trwał kilka miesięcy, czy ponad rok, aż do upadku powstania. Gdyby Jan nie stracił żadnego roku nauki, to maturę zdawałby w 1865 r. w Gimnazjum Gubernialnym w Płocku, a ukończyłby studia prawnicze w Szkole Głównej w Warszawie w 1869 r. Taką wersję historii wykształcenia Jana Świąteczkiego przedstawiła rodzina w maszynopisie poświęconym jego pracy społecznej⁴⁹. Gdyby Jan stracił rok nauki, to do klasy maturalnej uczęszczałby już w Warszawie, a następnie odbywał czteroletnie studia do 1870 r. W 1869 r. Szkoła Główna została zamknięta, a w jej miejsce utworzono Imperatorski Uniwersytet Warszawski. Wydział Prawa istniał nadal.

Po powstaniu styczniowym władze carskie likwidowały sukcesywnie dawne urzędy o charakterze samodzielnych władz państwowych Królestwa Polskiego, zastępując je instytucjami lokalnymi, podległymi władzom rosyjskim. W latach 1869–1876 istniała już tylko dawna Komisja Sprawiedliwości. Kto aspirował do posady w sądownictwie musiał odbyć bezpłatną aplikanturę: po ukończeniu średniego zakładu naukowego – czteroletnią, zaś po ukończeniu wyższego zakładu naukowego – dwuletnią⁵⁰.

Aspiracje rodziny Świąteczkich z Muranowa, a może również początkowo samego Jana, kształtowały się pod wpływem kariery wuja Grodeckiego. W 1873 r. nowożeńiec Jan Świąteczki był w akcie swojego małżeństwa scharakteryzowany jako urzędnik sądowy, podlegający Komisji Sprawiedliwości. Po ukończeniu studiów miał czas na dwuletnią aplikanturę. Jako człowiek już żonaty, zrezygnował z dążenia do objęcia posady sędziego czy prokuratora. Po okresie prowadzenia działalności gospodarczej, zwrócił się w kierunku trzeciego zawodu prawniczego – adwokata. W 1881 r. Jan Świąteczki otworzył w Płocku kancelarię adwokacką⁵¹.

Jan Świąteczki był żonaty z Marią Zarębską. Pięcioro dzieci tej pary dożyło wieku dorosłego⁵². Jan Świąteczki zmarł 30 czerwca 1923 r., Maria Świąteczka

⁴⁸ J. Utkin, op. cit., s. 25.

⁴⁹ *Jan Świąteczki i jego praca społeczna...*, op. cit., s. 1, 3; J. Utkin, op. cit., s. 25-26.

⁵⁰ J. Leskiewiczowa, *Warszawa i jej inteligencja po powstaniu styczniowym 1864–1870*, Warszawa 1961, s. 42-43, s. 78.

⁵¹ J. Utkin, op. cit., s. 26-28.

⁵² *Jan Świąteczki...*, op. cit., s. 15.

zmarła 3 lipca 1932 r. Oboje pochowani są w Płocku na cmentarzu parafii św. Bartłomieja przy ul. Kobylińskiego⁵³.

Zofia Balbina Świącicka

Zofia Balbina Świącicka urodziła się w Nowej Wsi w parafii Chrostkowo 1 sierpnia 1850 r.⁵⁴ Miała skończone 15 lat, gdy wraz z rodzicami i braćmi przeniosła się z Nowej Wsi do Warszawy⁵⁵. Nie wiadomo, czy rodzina uznała za słuszne poszerzać domowe wykształcenie córki, posyłając ją na jedną z żeńskich pensji działających w Warszawie. Niezależnie od etapu, na którym zakończyła naukę, była zapaloną czytelniczką⁵⁶. Co więcej, jej czytelnictwo cieszyło się przychylnością rodziny – być może służyła starszemu pokoleniu jako lektorka, w szczególności czytając na głos powieści historyczne Józefa Kraszewskiego.

Józef Ignacy Kraszewski jako szlachcic herbu Jastrzębiec, zasługiwał na rodzową sympatię Świącickich, a w 1877 r., wręcz na żywe zainteresowanie. Tego roku ukazała się jego powieść *Boleszczyce*, dotycząca historii gałęzi rodu Jastrzębców, której członkowie wiernie towarzyszyli Bolesławowi II Śmiałemu. Tytułowi Boleszczyce (lub Bolesćice), to gałąź Jastrzębców z Mazowsza, a przodkiem Jana Stanisława Świącickiego był podsędek warszawski Maciej Jastrzębiec ze Świącic⁵⁷.

Prawnuczka Zofii Balbiny Świącickiej, Magdalena Kwaśniewska, słyszała w domu, że pradziadkowie poznali się na jubileuszu J. I. Kraszewskiego w Krakowie w 1879 r. i wkrótce potem się pobrali. Nie wiadomo jednak, gdzie brali ślub. Mężem Zofii Balbiny został Piotr Czapczyński, weteran powstania styczniowego, właściciel zakładu kuśnierskiego we Lwowie.

Grób Jana i Marii Świącickich na cmentarzu przy ul. Kobylińskiego w Płocku. fot. G. Gołębiewski

⁵³ Archiwum Rodzinne Magdy Kwaśniewskiej (dalej: ARMK), zdjęcie grobu Jana i Marii Świącickich na cmentarzu św. Bartłomieja w Płocku z inskrypcją na pomniku.

⁵⁴ APTOW, akt urodzenia 58/1850/par. rzym. kat. Chrostkowo.

⁵⁵ J. Utkin, op. cit., s. 25.

⁵⁶ T. Czapczyński, *43 lata pracy pedagogicznej*, Biblioteka IHNiAK PAN, maszynopis, sygn. 97, s. 15.

⁵⁷ B. Czwojdrak, *Jastrzębce w ziemi krakowskiej i sandomierskiej do połowy XV wieku*, Kraków 2007, s. 9; A. H. T. Świącicki, op. cit., s. 75.

Napis na kamieniu nagrobnym Jana i Marii Świącickich. Fot. G. Gołębiowski

Piotr Czapczyński urodził się w Skaryszewie w rodzinie zubożałej szlachty mazowieckiej. Uczestniczył w powstaniu 1863 r., był szeregowcem oddziału Langiewicza, brał udział w 13 potyczkach. Latem 1863 r. walczył w oddziale płk. Franciszka Horodyskiego. 2 lipca 1863 r. płk F. Horodyński zaatakował graniczny Radziwiłłów od strony Krzemieńca. Śmierć dowódcy przerwała walkę i jego oddział poszedł w rozsypkę. Piotrowi Czapczyńskiemu, który w walce został ranny, udało się przedostać do Galicji, dzięki czemu uniknął represji ze strony władz rosyjskich⁵⁸.

Władze Krakowa planowały zorganizować centralne obchody jubileuszu 50-lecia pracy literackiej J. I. Kraszewskiego w październiku 1879 r. Przyjechać miało kilkuset gości ze wszystkich zaborów i z krajów polskiej emigracji, zarówno indywidualnych czytelników, jak i przedstawiciele polskich organizacji. Czytelniczka Zofia Balbina mogła liczyć na zgodę ojca na wyjazd do Krakowa w towarzystwie Ludwika, sfinansowany z majątku pozostawionego przez zmarłego w maju Adolfa. Komitet obchodów jubileuszu nie przewidywał początkowo udziału kobiet. W tej sprawie, na łamach „Tygodnika Ilustrowanego” zabrała głos pisarka i publicystka Waleria Marrene⁵⁹. Ostatecznie komitet ustąpił. Wydał odezwę do rodaków, aby zgłaszali swój udział w obchodach jubileuszu⁶⁰. Rodzeństwo Świącickich mogło jechać do Krakowa.

⁵⁸ M. Gajak-Toczek, op. cit., s. 26-27; H. B., *Uczestnicy powstania 1863 r.*, „Tydzień” (dodatek literacko-naukowy „Kurier Lwowski”) 1903, nr 3 z 18 stycznia, s. 20; S. Kieniewicz, *Powstanie styczniowe*, Warszawa 2009, s. 540; F. Rawita-Gawroński [właściwie: płk Franciszek Ksawery Horodyński], *Rok 1863 na Rusi. Ruś Czerwona i Wschód*, Lwów 1902, s. 154-157.

⁵⁹ W. Marrene, *Słowo kobiety o jubileuszu Kraszewskiego*, „Tygodnik Ilustrowany” 1879 z 30 sierpnia, nr 192, s. 135.

⁶⁰ *Księga pamiątkowa jubileuszu J. I. Kraszewskiego 1879 roku*, Kraków 1881, s. 57.

Zofia ze Święcickich Czapczyńska (fot. J. Eder we Lwowie) i Piotr Czapczyński (fot. E. Trzemeski we Lwowie).

Źródło: ARMK

Zofia Balbina Święcicka została trzecią żoną Piotra Czapczyńskiego. Druga żona, Kamila z domu Kliment, zmarła na gruźlicę⁶¹. Z pierwszego małżeństwa z Gizelą z domu Kliment, siostrą Kamili, zmarłą na gorączkę połogową, Piotr Czapczyński miał córkę Gizelę⁶². Miejsce ani data ślubu Piotra Czapczyńskiego i Zofii Balbiny nie są dotychczas znane. Brak tych informacji rekompensuje wpis w księdze urodzeń parafii św. Andrzeja we Lwowie, dokonany z okazji chrztu pierwszego dziecka z tego związku. Halina Zofia Czapczyńska została przyjęta przez położną Michalinę Szupińską 5 listopada 1880 r. Zaznaczono, że dziewczynka była dzieckiem legalnym. Jej rodzice to Piotr Czapczyński, kuśnierz, syn Antoniego i Katarzyny Pawlickiej oraz Zofia Balbina Święcicka, córka Jana Stanisława Święcickiego i Eleonory Nelskiej. 6 lipca 1881 r. chrztu udzielił o. Konstanty Rzeczkowski. Rodzice chrzestni to Jan Stanisław Święcicki, posesor dóbr oraz

⁶¹ Archiwum Główne Akt Dawnych (dalej: AGAD), akt zgonu bez numeru/1877/par. rzym. kat. św. Antoniego/ Lwów.

⁶² ARMK, informacje o żonach Piotra Czapczyńskiego; Genealogiczne podróże, <https://kielakowie.com> [dostęp: 01.12.2023].

Gizela Czapczyńska, panna⁶³. O wyjątkowym charakterze uroczystości świadczy wiek dziadka, który przyjechał ze swoich dóbr do Lwowa mając 83 lata. W późniejszych wpisach do lwowskich ksiąg metrykalnych, drugie imię Balbina już nie występuje, figuruje tylko Zofia Czapczyńska.

Piotr i Zofia Czapczyńscy mieli jeszcze dwóch synów urodzonych we Lwowie: Witolda, urodzonego 28 marca 1882 r. i Tadeusza urodzonego 14 kwietnia 1884 r.⁶⁴ Tadeusz Czapczyński w maszynopisie *43 lata pracy pedagogicznej* nawiązał do swojego dzieciństwa. Jego ojciec był zamożnym lwowskim kupcem, miał zakład kuśnierski i sklep z futrami. Rodzina mieszkała na przedmieściu Lwowa. Posiadłość obejmowała willę, ogród, stajnię, kilka morgów pól. Prócz kupiectwa, ojciec zajmował się działalnością społeczną, był

radnym miasta, aktywnym członkiem bractwa kurkowego. Matka Tadeusza miała zainteresowania literackie, prenumerowała „Świat” krakowski, dużo czytała. Pewnie jej zastęgą była biblioteka domowa⁶⁵.

Halina Czapczyńska, córka Piotra i Zofii ze Święcickich, umarła na gruźlicę 22 kwietnia 1888 r.⁶⁶ Czteroletni Tadeusz nie pamiętał siostry. Wspominał natomiast siostrę przyrodną, Gizelę, która uczyła się śpiewu w konserwatorium. Często odbierał siostrę po zajęciach, gdyż *nie wypadało samej pannie ukazywać się na ulicy*. Gizela Czapczyńska wyszła za mąż za Emiliana Tadeusza Borzęckiego 2 czerwca 1894 r. Jako mężatka poświęciła się dzieciom i gospodarstwu, a śpiew porzuciła⁶⁷.

Witold i Tadeusz Czapczyńscy. Fot. R. Schaller we Lwowie.
Źródło: ARMK

⁶³ AGAD, akt urodzenia 119/1881/par. rzym. kat. św. Andrzeja/Lwów.

⁶⁴ M. Gajak-Toczek, op. cit., s. 26, 33; M. Kwaśniewska, *Tadeusz Czapczyński – wspomnienie w czterdziestą rocznicę śmierci*, „Gazeta Wyborcza” 1998, nr 226, dodatek „Gazeta łódzka”, s. 5.

⁶⁵ T. Czapczyński, op. cit., s. 4, 14-15; „Świat” – dwutygodnik ilustrowany literacko-artystyczny, wychodzący w Krakowie od 1880 r.

⁶⁶ AGAD, akt zgonu 159/1888/par. rzym. kat. św. Marii Magdaleny/Lwów.

⁶⁷ AGAD, akt małżeństwa 38/1894/par. rzym. kat. św. Marii Magdaleny/Lwów;

Zofia Czapczyńska zmarła na gruźlicę 12 kwietnia 1899 r., po dwóch latach zmagania się z chorobą. Spoczęła we wspólnym grobie z córką i poprzednimi żonami Piotra Czapczyńskiego na cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie⁶⁸. 23 maja tamtego roku wdowiec zmarł tragicznie. Żył 60 lat. Został pochowany w osobnym grobie⁶⁹. Sklep i posiadłość zostały zlicytowane z powodu zadłużenia. Synowie zmarłych zostali objęci opieką przez Borzęckiego, choć przepadeł posag Gizeli zabezpieczony na majątku Czapczyńskiego. Pomogła trochę rodzina ojca i matki, mieszkająca w Królestwie Polskim, dokąd chłopcy wyjechali na wakacje. Po wakacjach wrócili do gimnazjum. Witold, uczeń ósmej klasy, zdał w 1900 r. maturę, po czym podjął pracę w banku i wyprowadził się z bratem od szwagra do wynajętego mieszkania. Tadeusz kontynuował naukę w gimnazjum, zarabiając na życie korepetycjami⁷⁰. Gizela Borzęcka zmarła na gruźlicę 22 października 1902 r., gdy Tadeusz był w siódmej (przedmaturalnej) klasie. On sam był zagrożony gruźlicą⁷¹.

Ludwik Świącicki

Ludwik Świącicki urodził się w Nowej Wsi w parafii Chrostkowo 11 lub 17 grudnia 1851 r. Pierwsza data pochodzi z przeliczenia 29 listopada 1851 r., z rosyjskiego świadectwa szlachectwa Ludwika Świącickiego⁷², na datę późniejszą o 12 dni – według kalendarza gregoriańskiego. Autorka – prawnuczka Ludwika przypomina sobie, że w dzieciństwie słyszała o jedenastym dniu miesiąca. Druga data pochodzi z informacji APTOW⁷³.

Rozpoczął studia w 1871 r. po maturze w siedmioklasowym gimnazjum. Naukę w gimnazjum zaczynał więc najpóźniej w roku szkolnym 1864/65. Tego roku rodzice mieszkali jeszcze w Nowej Wsi, więc Ludwik uczęszczał razem z Janem do Gimnazjum Gubernialnego w Płocku. W sierpniu 1865 r. rodzice mieszkali już w Warszawie na Muranowie, a Ludwik został zapisany do II Gimnazjum w Warszawie⁷⁴, do drugiej klasy. W *Przewodniku warszawskim*

T. Czapczyński, op. cit., s. 15.

⁶⁸ AGAD, akt zgonu 61/1899/ par. rzym. kat. św. Marii Magdaleny/Lwów; Archiwum Rodzinne Magdaleny Kwaśniewskiej(dalej: ARMK), zdjęcia czterech stron pomnika na grobie pań Czapczyńskich wykonane w 2019 r. przez Kacpra Komana, wnuka Magdaleny Kwaśniewskiej.

⁶⁹ AGAD, akt zgonu 93/1899/par. rzym. kat. św. Marii Magdaleny/Lwów; ARMK: przedwojenne zdjęcie grobu Piotra Czapczyńskiego, prawdopodobnie wykonane przez Kazimierza Borzęckiego.

⁷⁰ T. Czapczyński, op. cit., s.4, 16.

⁷¹ AGAD, akt zgonu bez numeru/1902/par. rzym. kat. św. Marii Magdaleny/Lwów; T. Czapczyński, op. cit., s. 13.

⁷² A. H. T. Świącicki, op. cit., s. 275.

⁷³ APTOW, akt urodzenia 9/1852/ par. rzym. kat. Chrostkowo.

⁷⁴ J. Utkin, op. cit., s. 25.

СВИДЕТЕЛЬСТВО.

Дано сие свидетельство отъ ИМПЕРАТОРСКАГО Варшавскаго Университета *Людвигу Студенту звану Университета Людовигу Ивановичу Свящичскому, именованному отъ роду двадцать летъ, уроженцу Пляской Губернии, Виленско-Ковалевскаго Уезднаго Воеводства,*

въ томъ, что оный, поступивъ въ число студентовъ сего Университета въ началъ 1871 учебнаго года, слушалъ науки по *Юридическому Факультету, и именно въ семлѣтн 1^м полугодіи 1871 г. именованному Студентомъ на первомъ курсѣ Юридическаго Факультета.* Во время пребыванія своего въ Университетѣ Свящичскій поведѣніемъ своимъ отличился. Во время сем полугодія 1871 г. учебнаго года именованнѣмъ студентомъ за усидчивость лекцій, Свящичскій былъ

№ 106
уволненъ изъ Университета, изъ *перваго* курса; потому правами, предоставленными студентамъ окончившимъ курсы университетскихъ наукъ, воспользоваться не можетъ; при вступленіи же въ гражданскую службу, на основаніи Свода Законовъ (изд. 1857 года) Устава о службѣ по опредѣленію отъ Правительства, ст. 88 и приложен. къ оной, имѣетъ право быть причисленнымъ ко второму разряду чиновниковъ.

При семъ возвращаются принадлежащія ему документы, а именно:

Модрильжас. Свидѣтельство о рожденіи и Крещеніи № 9, Тиммагилскій Актъ за № 48 и Свидѣтельство о публицист. оствѣ.

Г. Варшава *Августа* Мѣсяцъ 1872 года.

и. д. Ректоръ Университета *С. Ковалевскій*

Секретарь Совета и Правленія *Ковалевскій*

Świadectwo studiów Ludwika Iwanowicza Święckiego.
Źródło: Archiwum Rodzinne Innocentego Święckiego

informacyjno-adresowym na rok 1870 wśród najemców mieszkań w kamienicy przy ul. Dzikiej 2322 występują Józef Grodecki – urzędnik oraz Jan Święcicki – obywatel (w rosyjskich dokumentach z epoki najczęściej wymieniano tylko pierwsze imię)⁷⁵. Idąc w ślady brata Jana, Ludwik miał studiować prawo na Imperatorskim Uniwersytecie Warszawskim. W roku akademickim 1871/72 uczęszczał na wykłady na pierwszym kursie na Wydziale Prawa. W pierwszym półroczu nauki Ludwik był tam bardzo dobrze oceniany. W drugim półroczu jednakże, mimo uczęszczania na zajęcia, nie zapłacił czesnego i z tego powodu został skreślony z listy studentów uniwersytetu. Odbierając w sierpniu 1872 r. uniwersyteckie

⁷⁵ W. Dzierżanowski, *Przewodnik warszawski informacyjno-adresowy na rok 1870*, (ulożony i wydany przez Wiktora Dzierżanowskiego naczelnika wydziału informacyjno-adresowego zarządu warszawskiego oberpolicmajstra) Warszawa 1870, Dział II, s. 115, 360.

świadczenie studiów prawniczych na pierwszym kursie⁷⁶ przygotowywał się już do wyjazdu na studia ekonomiczne. Była to dobrze przemyślana inwestycja.

Święcicy nie zaliczali się do spauperyzowanej szlachty, która urządziła się w Warszawie po utracie majątków ziemskich, spowodowanej popowstaniowymi konfiskatami lub bankructwami wywołanymi przez reformę uwłaszczeniową⁷⁷. Nowowiejskie rumunki, dobrze zarządzane przez Henryka wspomaganego okresowo przez ojca, dostarczały środków na życie i na kształcenie synów. Mieszkając w swoim środowisku w Warszawie, mieli dostęp do informacji i za półtora rubla (cena w Warszawie, w miękkiej oprawie) mogli kupić *Przewodnik warszawski...* Dzierżanowskiego z 1870 r., zawierający wykaz warszawskich pracowników umysłowych. Najliczniejszą wśród nich grupę stanowili urzędnicy administracji państwowej i miejskiej, drugą pod względem liczebności grupę – pracownicy instytucji i przedsiębiorstw prywatnych, w tym buchalterzy, których było 144. *Buchalteria jest zawodem, od którego Polacy wyraźnie stronią. Nazwiska o czysto polskim brzmieniu ma wśród 144 pracowników zaledwie 47* – jak obliczyła J. Leskiewiczowa⁷⁸. Rozwijające się życie gospodarcze stwarzało zapotrzebowanie na takich urzędników, a rodzimych specjalistów było niewiele.

W czasie rocznych studiów w Szkole Handlowej w Berlinie, Ludwik Święcicki nauczył się zawodu buchaltera. Późniejsza kariera zawodowa Ludwika w przedsiębiorstwach prywatnych oraz w instytucji prywatnej, jaką była Kasa Pożyczkowa Przemysłowców Warszawskich, w której doszedł w 1898 r. do stanowiska kierownika biura Kasy⁷⁹, świadczyła o właściwym wyborze profilu wykształcenia.

Ludwik Święcicki tradycyjnie wstrzymywał się z ożenkiem do czasu zamążpójścia starszej siostry, a właściwie do pobłogostawienia jej związku przez ojca. Nastąpiło to dopiero przy okazji chrztu Haliny Zofii Czapczyńskiej. Ludwik był wtedy trzydziestoletnim warszawskim urzędnikiem bankowym⁸⁰, przed którym otwierała się perspektywa awansu. Mógł więc myśleć o stabilizacji życiowej. Poszukiwanie odpowiedniej partii w Warszawie wymagało skorzystania z warszawskich koneksji rodziny matki. Wskazanie prawdopodobnych powiązań należy poprzedzić przedstawieniem wybranki i jej rodziny. 29 września 1883 r. żonę Ludwika Święcickiego została 23-letnia panna Zofia Boczkowska, córka nieżyjących wówczas małżonków Władysława i Amelii Chrzanowskiej,

⁷⁶ Archiwum Rodzinne Innocentego Święcickiego, skan świadectwa studiów na Wydziale Prawa Imperatorskiego Warszawskiego Uniwersytetu nr 106/1872.

⁷⁷ J. Leskiewiczowa, op. cit., s. 25.

⁷⁸ Ibidem, s. 70, 83.

⁷⁹ J.E. Utkin, *Pierwsza Kasa Pożyczkowa Przemysłowców w Królestwie Polskim i kariera Ludwika Święcickiego*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2020, t. CXVII, s. 153.

⁸⁰ Ibidem, s. 153.

mieszkająca przy krewnych w Warszawie⁸¹. Koneksje rodzin obu stron są następujące: matką chrzestną Zofii Boczkowskiej była Emma Kozicka, siostra Amelii, zaś mąż Emmy, Roman Kozicki był siostrzeńcem Hieronima Wołowskiego oraz kolegą z sądu Józefa Grodeckiego, a to byli dwaj szwagrowie matki Ludwika⁸².

Ojciec Zofii, Władysław (Henryk Władysław) Boczkowski, syn Antoniego (Antoniego Pawła) Boczkowskiego herbu Gozdawa i Luizy (Ludwiki Joanny Anny) Marylskiej herbu Ostoja⁸³, zmarł przed 11 listopada 1865 r. w Nicei. Na Lazurowym Wybrzeżu przebywał na kuracji, lecząc prawdopodobnie astmę⁸⁴. Wystawiony w parafii Brwinów akt zgonu miał wpisaną miejscowość Opypy. Matka Zofii, Amelia (Aniela Amelia) Chrzanowska, córka Tadeusza (Tadeusza Józefa Celestyna) Chrzanowskiego herbu Korab i Domiceli Piotrowskiej, miała majątek Opypy w powiecie błońskim, w którym mieszkała z rodziną⁸⁵. Majątek składał się z folwarku Opypy i trzech wsi: Opypy, Nowa Wieś, Polesie⁸⁶. Po śmierci matki, Zofia została jedyną dziedziczką tych dóbr. Po sprzedaży majątku, weszła w posiadanie nieruchomości w Warszawie. W ten sposób Zofia Boczkowska stała się warszawianką.

27 września 1883 r. Ludwik Świącicki i Zofia Boczkowska zawarli przed notariuszem Warszawskiego Sądu Okręgowego, Iwanem Masłowskim, umowę przedślubną, w której wymieniono wkład nowożeńców do wspólnego gospodarstwa. Ludwik wniósł 5000 rubli kapitału gotówkowego i 3000 rubli w garderobie, meblach i innych ruchomościach. Zofia wniósła 23495 rubli kapitału ulokowanego w kwocie 12000 rubli na warszawskiej hipotece nr 1580B i 11495 rubli na warszawskiej hipotece nr 978/9 oraz 3500 rubli w garderobie, meblach, drogocennych rzeczach, pościeli i innych przedmiotach⁸⁷. Poprzez małżeństwo z Zofią Boczkowską, Ludwik Świącicki wżenił się w warszawskie nieruchomości, podobnie jak 500 lat wcześniej, Mikołaj Jastrzębiec z Łubnic, brat Wojciecha Jastrzębca, późniejszego arcybiskupa, wżenił się w Borysławice poprzez małżeństwo z Małgorzatą z Ołoboku, pochodzącą z rodu Ogończyków⁸⁸.

⁸¹ Archiwum Państwowe w Warszawie (dalej: APW), akt małżeństwa 82/1883 par. rzym. kat. Przemienienia Pańskiego w Warszawie.

⁸² Archiwum Państwowe w Siedlcach, akt urodzenia 71/1860/par. rzym. kat. Suchożebry; E. Sęczys, op. cit., s. 88, 329; J.E. Utkin, *Potomkowie...*, op. cit., s. 77; W. Dzierżanowski, *Przewodnik... 1869*, op. cit., s. 55.

⁸³ E. Sęczys, op. cit., s. 34, 422.

⁸⁴ Archiwum Państwowe w Warszawie Oddział w Grodzisku Mazowieckim, akt zgonu 45/1865/par. rzym. kat. Brwinów; wniosek autorki z informacji zastyszanych od rodziny.

⁸⁵ E. Sęczys, op. cit., s. 88. Przekaz od rodziny autorki.

⁸⁶ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. VII, Warszawa 1886, s. 570.

⁸⁷ APW, kancelaria warszawskiego notariusza Iwana Masłowskiego, rejestr 522/1883.

⁸⁸ B. Czwojdrak, op. cit., s. 144; J. Sperka, *Wojciech Jastrzębiec – faworyt króla Władysława*

Zofia z Boczkowskich Święcicka (fot. M. Pusch w Warszawie) i Ludwik Święcicki (fot. J. Kostka i Mulert w Warszawie).

Źródło: ARMU

Ludwik i Zofia Święciccy mieli dwóch synów i córkę Helenę Heliodorę⁸⁹, zmarłą jako niemowlę. Synowie, Edward Chwalimir urodzony 8 lipca 1884 r. i Witold Maurycy, urodzony 15 stycznia 1889 r., zostali zgłoszeni w warszawskiej parafii Wszystkich Świętych, tego samego dnia maja 1889 r.⁹⁰ Ojciec był przeciwny nadawaniu dzieciom dwóch imion, tak jak pragnęła tego matka. Ostatecznie matka wybierała pierwsze imię, drugie zaś było dobrane przez ojca w taki sposób, aby dziecko wstydziło się używać je w przyszłości, choć tak było przyjęte w rodzinie Zofii.

Rodzina Ludwika Święcickiego dość długo nie mieszkała w kamienicach wniesionych w posagu przez Zofię Boczkowską; zapewne były one wynajmowane. We wszystkich aktach urodzenia potomstwa wpisane są inne adresy zamieszkania ojca, zlokalizowane niedaleko od ówczesnej siedziby Kasy Przemysłowców.

Jagielly, [w:] *Wojciech Jastrzębiec w służbie monarchii i Kościoła*, red. B. Czwojdrak, F. Kiryk, J. Sperka, Katowice 2018, s.22; por. A.H.T. Święcicki, op. cit., s. 357.

⁸⁹ APW, akt urodzenia 1186/1885/par. rzym. kat. Wszystkich Świętych/Warszawa.

⁹⁰ APW, akt urodzenia 783/1889/par. rzym. kat. Wszystkich Świętych/Warszawa; akt urodzenia 784/1889/par. rzym. kat. Wszystkich Świętych/Warszawa.

Edward Świącicki, lat 13 i Witold Świącicki, lat 9. Fot. M. Pusch w Warszawie.
Źródło: ARMU

Adres z dziecięcej książeczki do nabożeństwa Witolda: ul. Włodzimierska 3⁹¹ (obecnie Czackiego), świadczył o zamieszkaniu Świącickich w sąsiedztwie Kasy mieszczącej się przy ul. Włodzimierskiej 17⁹². Nauczanie początkowe Edwarda i Witolda odbywało się w domu. Później chłopcy uczęszczali do gimnazjum. Wiadomo, że Witold był uczniem III Gimnazjum w Warszawie⁹³.

I Gimnazjum w Warszawie było prowadzone pod kątem edukacji uczniów wyznania prawosławnego, więc niezależnie od korzystnej lokalizacji, nie było odpowiednim zakładem naukowym. W pamięci Witolda utrwaliło się wspomnienie wystawnych przyjęć wydawanych przez rodziców. Ojciec, po awansie na stanowisko naczelnika biura Kasy Przemysłowców w 1898 r., był bardzo zapracowany. Oprócz kierowania biurem, podejmował działania przeciw przekształceniu Kasy w Towarzystwo Wzajemnego Kredytu z rosyjskojęzyczną dokumentacją. Musiał też czuwać nad zapewnieniem funkcjonalności pomieszczeń

⁹¹ ARMU, książeczka – zeszytyk do nabożeństwa Witolda Świącickiego; adres wg policyjnej numeracji domów.

⁹² L. Świącicki, *Historia Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich za czterdziestoletni okres jej istnienia 1870–1910*, Warszawa 1910, s. 153.

⁹³ ASN, op. cit.

biurowych w budowanym wówczas nowym gmachu Kasy⁹⁴. Tymczasem matka zachorowała na tyfus i po wypadku, jakiego doznała w trakcie choroby, zmarła 10 grudnia 1901 r. w mieszkaniu przy ul. Włodzimierskiej 408/9L. Zgon zgłosił dr Konstanty Sierpiński⁹⁵. Witold Świącicki przekazywał rodzinie, do której należy autorka, informacje o wydarzeniach i miejscach związanych z jego dzieciństwem.

W niepodległej Polsce Ludwik Świącicki był dyrektorem łódzkiego oddziału polskiego banku emisyjnego. Powtórnie ożenił się – ze swoją sekretarką, z którą miał syna, Innocentego Ludwika. Zmarł w Łodzi 22 kwietnia 1922 r. i został pochowany na cmentarzu Stare Powązki, obok pierwszej żony⁹⁶.

Podsumowanie

Jan Stanisław Świącicki zaplanował i rozpoczął tworzenie folwarku w Nowej Wsi, którą nabył w latach 40. XIX wieku w parafii Chrostkowo. Posiadłość ta miała dostarczać drewno do budowy linii kolejowej i towarzyszącej infrastruktury. Plan był realizowany, lecz z opóźnieniem. Dobra Nowej Wsi były zaliczone do rumunek, gdy Jan Stanisław jako 75-letni wdowiec zamieszkał z powrotem w Nowej Wsi, zarządzanej przez najstarszego syna.

Drugie działanie, które było zasługą Jana Stanisława Świącickiego, polegało na kształceniu wszystkich synów. Wszyscy oni odnosili sukcesy na miarę okoliczności w jakich się znajdowali – dopóki żyli – uczyli się, robili kariery.

Przy okazji artykułu stał się miejscem do przypomnienia rodziny Eleonory Nelskiej, chociaż jej roli w historii rodu Świącickich można się było raczej domyślać. Jedno jest pewne: żona Ludwika Świącickiego i jego matka były spowinowacane przez Wołowskich.

⁹⁴ J.E. Utkin, *Pierwsza Kasa...*, op. cit., s. 153-154.

⁹⁵ APW, akt zgonu 1274/1901/par. rzym. kat. św. Krzyża/Warszawa; adres wg hipotecznej numeracji domów.

⁹⁶ Archiwum Państwowe w Łodzi, akt zgonu 375/1922/par. rzym. kat. św. Krzyża/Łódź; A.H.T. Świącicki, op. cit., s. 261; J.E. Utkin, *Pierwsza Kasa...*, op. cit., s. 157.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Archiwum Diecezjalne w Płocku
- Księgi metrykalne par. rzym. kat. Diecezji Płockiej
- Archiwum Główne Akt Dawnych
- Księgi metrykalne par. rzym. kat. Archidiecezji Lwowskiej św. Antoniego/Lwów, św. Andrzeja/Lwów, św. Marii Magdaleny/Lwów

- Archiwum Państwowe w Łodzi
- Księgi metrykalne par. rzym. kat. św. Krzyża/Łódź
- Archiwum Państwowe w Płocku
- Księgi metrykalne par. rzym. kat. św. Bartłomieja/Płock
- Archiwum Państwowe w Siedlcach
- Księgi metrykalne par. rzym. kat. Suchożebry
- Archiwum Państwowe w Toruniu Oddział we Włocławku
- Księgi metrykalne par. rzym. kat. Brześć Kujawski
- Księgi metrykalne par. rzym. kat. Chrostkowo
- Archiwum Państwowe w Warszawie
- Akta kancelarii notariuszy warszawskich: Iwan (Jan) Masłowski/1883
- Księgi metrykalne par. rzym. kat. św. Krzyża/Warszawa, Przemienienia Pańskiego/Warszawa, Wszystkich Świętych/Warszawa
- Archiwum Państwowe w Warszawie Oddział w Grodzisku Mazowieckim
- Księgi metrykalne par. rzym. kat. Brwinów
- Archiwum Rodzinne Magdaleny Kwaśniewskiej (ARMK)
- Zdjęcia Jana Stanisława i Eleonory Święcickich
- Zdjęcia Piotra i Zofii Czapczyńskich i ich synów
- Zdjęcia grobów Czapczyńskich we Lwowie
- Zdjęcie grobu Jana i Marii Święcickich w Płocku
- Informacje o zgonach Czapczyńskich z prasy lwowskiej z komentarzem rodziny
- Archiwum Rodzinne Anny Święcickiej (ARAŚ)
- Zdjęcia grobów Święcickich z Chrostkowa i z Obór
- Paczka XIX wiecznych zdjęć związana z Władysławem Święcickim
- Odpisy aktów stanu cywilnego zgromadzone przez Jana Stanisława Święcickiego potrzebne do zawierania kolejnych związków małżeńskich
- Katalog Święcickich sporządzony przez Wandę Święcicką (1922–1995)
- Archiwum Rodzinne Innocentego Święcickiego
- Zaświadczenie o studiach Ludwika Iwanowicza Święcickiego
- Archiwum Rodzinne Marka Utkina (ARMU)
- Zdjęcia Ludwika i Zofii Święcickich i ich synów
- Zeszycik z modlitwami Witolda Święcickiego
- Archiwum Sądu Najwyższego
- Teczka osobowa sygn. 320.

Pamiętniki i wspomnienia

- T. Czapczyński, *43 lata pracy pedagogicznej*, Biblioteka IHNiAK PAN, maszynopis sygn. 97.
- Jan Święcicki i jego praca społeczna w Płocku w latach 1881–1923, Biblioteka im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego, maszynopis, sygn. 748.
- M. Kwaśniewska, *Tadeusz Czapczyński – wspomnienie w czterdziestą rocznicę śmierci*, „Gazeta Wyborcza” 1998, nr 226, dodatek „Gazeta łódzka”, s. 5.

Opracowania

- B. Czwojdrak, *Jastrzębce w ziemi krakowskiej i sandomierskiej do połowy XV wieku*, Kraków 2007.
- W. Dzierżanowski, *Przewodnik warszawski informacyjno-adresowy na rok 1869*, Warszawa 1869.
- W. Dzierżanowski, *Przewodnik warszawski informacyjno-adresowy na rok 1870*, Warszawa 1870.
- M. Gajak-Toczek, *Tadeusz Czapczyński (1884–1958) pedagog – literaturoznawca – literat*, Łódź 2017.
- S. Kieniewicz, *Powstanie styczniowe*, Warszawa 2009.
- B. Konarska-Pabiniak, *Szkolnictwo płockie w okresie niewoli narodowej (1793–1918)*, [w:] *Dzieje Płocka*, t. 2, *Dzieje miasta w latach 1793–1945*, red. M. Krajewski, Płock 2006.
- Księga pamiątkowa jubileuszu J. I. Kraszewskiego 1879 roku*, Kraków 1881.
- M. Krajewski, *Nowy Słownik Biograficzny Ziemi Dobrzyńskiej*, Rypin 2014.
- J. Leskiewiczowa, *Warszawa i jej inteligencja po powstaniu styczniowym 1864–1870*, Warszawa 1961.
- A. J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznani. Słownik biograficzny*, Płock 2002.
- F. Rawita-Gawroński, *Rok 1863 na Rusi. Ruś Czerwona i Wschód*, Lwów 1902.
- R. Rudziński, A. Sikorowski, *Ziemia Chrostkowska. Materiały do monografii*, Chrostkowo 2006.
- E. Sęczys, *Szlachta wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836–1861*, Warszawa 2000.
- Skorowidz Królestwa Polskiego. Spis alfabetyczny miast, wsi, folwarków, kolonii i wszystkich nomenklatur*, Warszawa 1877.
- Skorowidz mieszkańców miasta Warszawy z przedmieściami na rok 1854 ułożony pod kierunkiem Zarządu Policji*, Warszawa 1854.
- Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. VII, Warszawa 1886.
- Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. X, Warszawa 1889.
- J. Sperka, *Wojciech Jastrzębiec – faworyt króla Władysława Jagiełły*, [w:] *Wojciech Jastrzębiec w służbie monarchii i Kościoła*, red. B. Czwojdrak, F. Kiryk, J. Sperka, Katowice 2018, <https://repozytorium.amu.edu.pl/handle/10593/456>.
- L. Święcicki, *Historia Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich za czterdziestoletni okres jej istnienia 1870–1910*, Warszawa 1910.
- Tabela miast, wsi i osad Królestwa Polskiego*, Warszawa 1827.
- S. Wołkow, *Russkij officerskij korpus*, Moskwa 2003.
- W. Wróbel, *Wieczorek Antoni*, [w:] *Cmentarz Farny w Białymstoku*, red. A. Szot i in., Białystok 2017, s. 359-361.

Artykuły

- W. Caban, *Oktawian Jeleński – Polak w carskim mundurze. O Rosjanach i relacjach polsko-rosyjskich w XIX wieku*, „*Studia z dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej*” 2019, nr LIV (1), s. 117-134.
- K. Studnicka-Mariańczyk, *Polityka władz rosyjskich wobec rolnictwa w Królestwie Polskim w latach 1815–1914*, „*Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Zeszyty Historyczne*” 2014, t. XIII, s. 125-142.
- A. Szmol-Misierewicz, *Życie codzienne uczniów Gimnazjum Gubernialnego w Płocku w II połowie XIX w.*, „*Notatki Płockie*” 2022, nr 2, s. 18-32.
- J. E. Utkin, *Potomkowie kupca Wołowskiego – prawnicy, powstańcy w XIX stuleciu*, „*Miscellanea Historico-Iuridica*” 2019, t. XVIII, z. 2, s. 69-90.

J. E. Utkin, *Pierwsza Kasa Pożyczkowa Przemysłowców w Królestwie Polskim i kariera Ludwika Święcickiego*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2020, t. CXVII, s. 143- 159.

J. Utkin, *Losy płocczan Adolfa i Jana Święcickich w latach 1863–1881*, „Notatki Płockie” 2021, nr 2, s. 24-29.

Opracowania

H. B., *Uczestnicy powstania 1863 r.*, „Tydzień” (dodatek literacko-naukowy „Kuriera Lwowskiego”) 1903 z 18 stycznia, nr 3, s. 19-20.

W. Marrene, *Słówko kobiety o jubileuszu Kraszewskiego*, „Tygodnik Ilustrowany” 1879 z 30 sierpnia, nr 192, s. 135.

Netografia

A. H. T. Święcicki, *Historia herbu rodowego Jastrzębiec czyli saga rodu Święcickich IX–XXI w.*, wydanie internetowe 2010, <https://repozytorium.amu.edu.pl/handle/10593/456>

Portal rodziny Szpejankowskich i Szpejenkowskich

Genealogiczne podróże, <https://kielakowie.com/index.php>

THE FAMILY OF ŚWIĘCICKI OF NOWA WIEŚ IN THE DOBRZYŃ LANDSCAPE AND THEIR FATE IN THE 19TH CENTURY

Summary

Jan Stanisław Święcicki, a nobleman from Kujawy, acquired the estate Nowa Wieś in the Chrostkowo Land. This estate with a predominance of forests was transformed into clearances, and then into a grange. With this third wife Eleonora Nelska he has brought up seven sons and one daughter. The biographies of these eight children are presented. Traces of the fate of three of them, considered early dead, are revealed. The most place is given to the vicissitudes of life in the 19th century of two youngest children of Jan Stanislaw and Eleonora, neglected in the biographical writings. As for the daughter, her interest in literature led her to a successful marriage. The youngest son, a book-keeper, supported his professional career by marrying a wealthy lady.

Keywords: Święcicki family, Nowa Wieś, clearances, biographies, the 19th century